

Ошоба фожиаси Туркистондаги чор боскини манзараларидан бир лавха холос. Шунга карамай, у бизга кўп нарсаларни ойдинлаштириб беради. Рус кўшини осонлик билан юртимизни кўлга киритган эмас. Ўлкани тўла бўйсундириш учун бу вахший тўда дарё-дарё инсон конини окизган. Минг-минглаб кўхна иморатлар вайрон килинган, юзлаб кишлоклар, катта-катта шаҳарлар ёндирилиб, кули кўкка совурилган. Мард ватандошларимиз, номуси, ори мустахкам аждодларимиз ёвга осонликча бўйсунмаганлар. Улар она юрт учун, хар бир қарич муқаддас тупроқ учун жон олиб, жон бериб, мардона курашганлар. Ошобаликлар жасорати ана шу тенгсиз жангларнинг кичик, аммо ибратли намунасидир. Мен бу эркесвар, жасур кишлоқ ахлининг сўнги нафасга қадар ёв билан юзма-юз олишгани, хатто аёллар ҳам тиз чўкишдан, кул бўлишдан ор қилгани, ўз шаъни-шавкати юксак тутганини ўқиб, қойил қолдим. Айни замонда бу кишлоқ фожиаси рус зобитларининг чинакам башарасини ҳам очиб беради. Уларнинг юртимизга осойишталик, эркинлик, тенглик, маданият олиб келганмиз деган даъволари пуч гап, курук, хавойи алдамчилик эканини фош этади.

Тарих ва тақдир

Ошкоралик туфайли рус чоризмининг ўлкамизга қилган тажовузига доир турли хужжатлар ва манбалар юзага чиқа бошлади. Уларни ўқир эканмиз, бу кўнгилсиз ходисанинг кўлами ва мохиятини теранроқ хис этамиз. Тарихнинг шу пайтгача яшириб келинган саҳифалари бизга дахшатли манзараларни, мислсиз ёвузлик ва адолатсизликларни сўзлаб беради.

Очигини айтганда, Туркистондаги йирик шаҳарлар қай тарзда босиб олингани илгари ҳам айрим тарихчи олимларнинг асарларида бир қадар ёритилган эди. Тошкент шаҳри қандай забт этилгани, Чимкент неча марта қўлдан-қўлга ўтгани, Алимкул сардорнинг фидойилик билан кураш олиб боргани ва қахрамонларча халок бўлганига доир маълумотлар тарихнавис Хамид Зиёевнинг “Тошкентнинг Россияга қўшиб олиниши” (1967) номли рисолида анча батафсил баён қилинган. Кейинги йилларда шоир Хуршид Даврон ва тарихчи олимлар – Хайдарбек Бобобеков, Хамдам Содиковнинг самарали изланишлари натижасида анча-мунча масалалар ойдинлашди. Хозир хорижда босилган айрим тадқиқотлар (Боймирза Хайит, Махмет Сарой асарлари) нашрга тайёрланмоқда.

Рус боскини манзараларини тасаввур этишимиз учун чор зобитлари ва амалдорлари томонидан ёзилган турли асарлар, мақолалар ва хотиралар ҳам бизга катта ёрдам беради. Мен ўтган йилларда Москвадаги Давлат кутубхонасида бир муддат ишлаб, айрим манбалар билан танишган эдим. Машъум боскин қандай мақкорлик билан тайёрлангани ва амалга оширилгани, унга қимлар бевосита раҳбарлик қилгани, жанг тафсилотлари ҳақида И.А. Терентьев, А.Серебрянников, А.Маслов, Н.Гродеков, Н.Куропаткин (булар ниҳоятда кўп, муқамал рўйхат бир неча бетга чўзилади) сингари зобитларнинг асарларидан кўп маълумотлар олиш мумкин. Кизиги шундаки, хатто

боскинчи рус зобитлари биздаги айрим тарихни сохталаштириб кун кўрган олимлардан кўра ростгўйрок, хакгўйрок бўлган. Улар ўзи кўрган ёки бевосита иштирок этган дахшатли воқеаларни яширмасдан, окизмай-томизмай ёзиб кетишган экан. Бугунги кунда уларни ўқиб, тарихнинг кўп номаълум сиру асрорлари билан танишамиз.

Мана, кўлимда “Военный сборник” ойномасининг саргайган саҳифалари. Унинг 1987–1901 йиллардаги турли сонларида зобит А.Серебренниковнинг “Кўкон юриши тарихига доир” сарлавхали йирик мақолалар туркуми чоп этилган (жами беш мақола). У рус харбий қароргоҳи ҳужжатлари асосида ёзилгани учун катта қимматга молик. Муаллиф 1875 йилда Кўкон хонлиги ҳудудида рўй берган сиёсий воқеаларни, харбий ҳаракатлар солномасини деярли ҳолислик билан қайд этишга ҳаракат қилган, барча тафсилотларни имкони борича қамраб олишга интиланган.

Мен Москванинг рутубатли кунларида бу мақолалар туркумини ўқиганимдан кейин бир неча кунгача ўзимга қелолмай юрдим. Алам ва ўқинч, надомат ва изтироб вужудимни тилқалаб ташлади. Назаримда, шу кунларда шивалаб дамба-дам ёғаётган ёмғир менга кўшилиб йиғлаб, кўнглини бўшатаётгандек ноҳуш таассурот пайдо бўлган эди. Кўз ўнгимда Туркистоннинг биринчи харбий генерал-губернатори фон Кауфман, генерал М.Д.Скобелев, Колпаковский, Троицкий каби дахшатли генераллар, полковник барон Меллер-Закомелский, полковник Пичугин ва бошқа зобитларнинг кўз кўриб, қулоқ эшитмаган қилмишлари, ёвуз хатти-ҳаракатлари жонланди. Оғир саволлар қаршисида ожиз қолдим. “Нега бу дахшатли воқеалар доим сир тутиб келинди, нега тарих китобларида бу қонли манзараларни четлаб ўтиб, рус истилосининг нуқул “прогрессив аҳамияти”ни зўрма-зўраки ёритишга беҳуда қуч сарфладик? Ўтмишимизни яшириб, халқимизни узок йиллар алдаб, кўзини кўр, қулогини қар қилиб нимага эришдик?!”

Мазкур катта мақола вақти-соати келиб тўла таржима этилади ва қенг жамоатчилик ҳуқмига етказилади. Шунинг учун ҳозир унда баён қилинган қичкина тоғ қишлоғи – Ошобада рўй берган қонли бир тўқнашув ҳақида тўхталишга жазм этдим.

Боскинчи рус кўшини Кўкон хонлиги ҳудудига гўё тартиб-интизом ўрнатиш, ҳокимият осойишталигини бузган кўзғолончиларни жазолаш никоби остида қиритилади. Бунда Худоёрхон, валиаҳд Насриддин ва бошқа амалдорларнинг ҳам машъум хизмати бор, албатта. Ёвуз қора кўшиннинг босган қадамларини қузатсак, у аслида тинч аҳолини беомон қириб, зўравонлик, таловчилик, ваҳшийлик билан шугулланганини кўрамиз. Жазо ҳаракатларига рус салтанатининг эркатойига айланган генерал Скобелев раҳбарлик қилади. Унинг ҳамда генерал фон Кауфманнинг бевосита топиригига мувофиқ полковник Пичугин етакчилигида 3-Туркистон ўқчи батальонига қарашли бир неча рота ҳамда Сибир қозақлари бўлинмаси 16 ноябр тонгида Окжар қечувидан ўтиб, Наманганнинг қарбидаги тоғ қишлоқлари устига юриш бошлайди. Вазифа кўзғолончиларга мадад берган ва уларни яширган аҳолини аёвсиз жазолашдан иборат эди.

Тоғ қишлоқлари орасида катта йўллар йўқлиги учун қамбараклар олинмайди. Кўшин Қамишқўргонда тунни ўтказди. 17 ноябрда эса уларни Шайдон қишлоғи аҳолиси омонлик билан қаршилайди. Полковник Пичугин ноиб Мирза Абдулланинг чақувига мувофиқ азалдан русларга нисбатан адоват билан қараган икки оқсоқолни халқ ўртасида жазолайди ва отряд учун зарур озиқ-овқат ҳамда ем-ҳашак ҳозирлашни буюради.

Шайдондан юқорида – тоғ орасида жойлашган Бободархон қишлоғида отлик кўзғолончилар (рус зобити ўз юртининг озодлиги ва мустақиллиги учун қурашган

фидойиларни хамма ерда “шайка” деб атайди – О.А.) борлиги аникланади. Пангоз кишлогида уларга дуч келадилар, учта милтик ўлжа олинади.

Бободархон кишлогида истикомат килувчи ахолининг хаммаси рус кўшини истикболига бўйин эгиб чиқадилар ва полковник Пичугин талаб этган барча нарсаларни (озик-овкат, от, хатто намотгача – боскинчилар ерга ўтирганда тагидан зах ўтиб кетмасин деган бўлсалар керак. Мехрибончиликни каранг-а!) дархол мухайё киладилар. Шу орада шайдонликлардан чопар келиб, исёнчи Танаберди бошчилигидаги тўдани Шайдон ахолиси кишлокка киритмагани, улар Ошоба тарафга кетгани хабарини етказди. Маколада баён этилган воқеаларни айнан келтирганимиз маъкул: “Душман бизнинг кучли отрядларимиз билан юзма-юз олишишдан кочиб, якка-ёлғиз ёки кичик-кичик гуруҳларга кўкисдан хужум килиб коларди. Унинг бу одатини яхши билган полковник Пичугин Танаберди шайкаси билан тўкнашиш учун тугилган кулай имкониятни бой бергиси келмади. У 17 ноябрда тоғ йўллари оша Ошобага караб йўлга чиқди.

Пиёдалар яёв юришди, йигирма бешта аравакаш отга ўн кишилик қозонлар ва беш кунга етадиган озик-овкат, ўк-дори ортилган эди.

Тоғ йўли чуқур жарликлар оралаб ўтар, гоҳ пастликка тушиб, гоҳ ўр тортиб узок юришга тўғри келарди. Бунинг устига тун қоронгилиги ахволни янада қийинлаштирган эди. 20 қақиримдан ортик йўл босган отряд тонгги соат етиларда тинч уйку огушида ётган кишлокка етиб борди.

Отряд билан ёнма-ён тор сўкмок йўлдан келаятган полковник Пичугин йўлга пистирма кўйилганини сезмай қолди. Аммо баландликка, кишлок томонга от қўйиб кетаятган бир неча душман кўрикчисига кўзи тушди.

Уларни тутиш учун 5-Сибир бўлинмаси суворийлари изма-из юборилди. Мазкур бўлинма кишлокка яқинлашганда, уларга караб кишлокдаги деярли ҳар бир кўра, ҳар бир уйнинг томидан ўк ёғилди. Ўнг томондаги тепаликда отлик шайка пайдо бўлди.

Қазаклар дарров отдан тушдилар, отишма бошланди.

Душманнинг муттасил ўк ёғдириши ва нишонга аниқ уришига қараганда аҳоли милтиқлар билан яхши қуролланган ва мудофага пухта тайёргарлик кўрган эди.

Пиёдалар олис йўлдан толиқиб келишганига қарамай, тепаликкача югуриб бориб ётиб олдилар ва дўнғлар орасига яшириниб, душманни таъқиб этишга қиришдилар. Отишма ниҳоятда кучли бўлди. Бизнинг ўкчиларимиз қатори қазаклар ҳам тинмай ўк узишарди.

Ниҳоят, кишлокдан отилаётган ўқлар сийрақлашди ва ўнг қанотдаги душман ўкчилари орқага караб чопиб кетаятгани кўринди.

Пиёдалар хужумга ўтишди: штабс-капитан Бертенев раҳбарлигидаги учта взвод кишлокнинг ўнг томонига, 1-рота капитани Русанов ихтиёридаги взвод эса чап қанотга ташланди. Уларнинг ҳар иккиси ҳам кучли қаршилиқка дуч келишди. Аҳоли тўсиқлар ортидан ва уйлар ҳамда деворлардаги махсус тўйнуқлардан тинмай ўк отарди.

Бутун кишлок мустаҳкам истехкомга айланган бўлса-да, шиддатли хужумга ўтган аскарларни тўхтатиб қилишдан ожиз эди.

Шафқатсиз қиргин бошланди. Ошобалиқларнинг биронтаси ҳам таслим бўлишни хохламасди, хамма қўлида қурол билан ҳалок бўлди. Хатто хотинлар ҳам қўлига пичоқ олиб аскарларга ташланар ёки томдан туриб тош билан уради эдилар.

Ҳар бир ховлини жанг билан ишғол қилишга тўғри келди, ҳар бир бурчақда пистирмага йўлиқиш мумкин эди.

Ниҳоят, кишлок эгалланди, дуч келган тирик жон найзадан ўтказилди.

Поручик Журавлев етакчилигидаги 2-ротага қарашли взвод тепаликка кўтарилишга

муваффақ бўлди ва шу ердан туриб, отлик шайкага карата дўлдек ўк ёғдирди. Шайка жон саклаб қолиш умидида бизнинг ўқларимиз остида доволга ўзини урди ва тезда кўздан гойиб бўлди. Майдонда ўнларча ўликлар қолиб кетди.

Қазақлар батамом холдан тойгани ва тоғ йўлларининг оғирлиги туфайли қочган отлик шайкани қувиб, бирон натижага эришиш қийин эди. Шунинг учун полковник Пичугин таъқибни тўхтатишга қарор қилди.

Эрталабки соат тўққиз яримда жанг тамом бўлди. Фақат ҳар замонда яққа-ёлғиз ўк овозлари эшитиларди: баъзи фидойилар яшириниб ётган жойларидан сакраб чиқиб, бизникиларга қараб ўк отиб қоларди ва у шу захотиёқ найзага санчиб ўлдириларди. Ногора қалиб, қўшинни бир ерга тўплашди. Полковник Пичугин уларнинг бир бўлагини қишлоқни қайрон этиш учун жўнатди. Қўп ўтмай қишлоқ қуюқ олов халқаси орасида лавуллаб ёна бошлади. Қўчаларда, боғ ва ховлиларда сочилиб ётган ўликлар ҳам ёниб кетди...

Биз байроқ, нишон, 120 милтик, 60 қилич, 80 найза ва 200 дан қўпроқ батикни ўлжа қилиб олдик.

Душман қатта талафот қўрди. Биргина Ошоба қишлоғининг ўзида 150 дан ортиқ мурда топилди. 100 га яқин жасад боғлар, ўралар ичида ва тоғ ён бағирларида қўзилиб ётарди. Бундан ташқари ёқиб юборилган уйлар ичида ҳам қўп одамлар тириклай ёниб кетди...

Биз ҳам бирмунча қурбон бердик. Икки ўқчи солдат ва бир қазақ ўлди. 11 қиши ярадор бўлди, шулардан тўрттасининг жароҳати енгил...

Қейинги қуни, яъни 19 ноябрда отряд Ашт қишлоғига қелди. Аҳоли қўшинни бутунлай итоатқорлик билан қаршилади. Шу қуни қечқурун Окжардаги манзилга қайтилди.

Танаберди, Ботирқул ҳамда бизга номаълум бўлган шайқа бошлиғи Раҳмат Ошобадаги мағлубиятдан қейин Қарвақ қишлоғига жойлашдилар. Окжар отряди Наманган бўлимининг шимоли-қарбидаги тоғ қишлоқларида ўта муваффақиятли равишда, намунали тарзда ҳаракат қилдилар. Ошоба қишлоғида исёнчи шайқаларнинг тор-мор этилиши эса атрофдаги аҳолига қучли таъсир этиб, уларни қарзага солди. Улар русларга қарши қурашишнинг оқибати қандай тугагани яқши қилиб олдилар”.

Шундан қейин мақолада фон Қауфман полковник Пичугиннинг “жасура” хатти-ҳаракатларини маъқуллаб, ёзма миннатдорчилик билдиргани, Русанов, Бертенев, Журавлев, Батурин қабил “қахрамонлик қўрсатган” зобитлар ва бир қанча аскарлар қарбий нишонга тақдим этилгани ва бошқа воқеалар ёритилади.

Ошоба фожиаси Туркистондаги қор босқини манзараларидан бир лавҳа холос. Шунга қарамай, у бизга қўп нарсаларни ойдинлаштириб беради. Рус қўшини осонлик билан юртимизни қўлга қиритган эмас. Ўлқани тўла бўйсундириш учун бу ваҳший тўда қарё-қарё инсон қонини оқизган. Минг-минглаб қўхна иморатлар қайрон қилинган, юзлаб қишлоқлар, қатта-қатта шаҳарлар ёндирилиб, қули қўққа соқурилган. Қард ватандошларимиз, номуси, ори мустақкам аждодларимиз ёвга осонликча бўйсунмаганлар. Улар она юрт учун, қар бир қарич муқаддас тупроқ учун жон олиб, жон бериб, қардона қурашганлар. Ошобалиқлар жасорати ана шу тенгсиз жангларнинг қичик, аммо иқратли намунасиқар. Қен бу эрқсевар, жасур қишлоқ ақлининг сўнғи нақасга қадар ёв билан юзма-юз олишгани, хатто аёллар ҳам тиз қўқишдан, қул бўлишдан ор қилгани, ўз шаъни-шавқатини юқсақ тутганини ўқиб, қойил қолдим. Айни замонда бу қишлоқ фожиаси рус зобитларининг қинақам башарасини ҳам оқиб беради. Уларнинг юртимизга осойишталик, эрқинлик, тенглик, маданият олиб қелганмиз қеган

даъволари пуч гап, курук, хавойи алдамчилик эканини фош этади.

Шу ўринда ўлкамиздаги хамма кишлоклар худди ошобаликлар каби ёвга карши бир жон, бир тан бўлиб курашишга журъат этмаганини хам очик айтиш керак. Чор кўшини истикболига бош эгиб, тиз чўкиб чикканлар хам кўп бўлган. Улардан айримларининг номи юкорида тилга олиб ўтилди. Хатто Каттакўргон шахри ахолиси битта хам ўк узмасдан таслим бўлганки, бу ҳақда рус зобитларининг ўзи гашлик билан сўкиниб ёзганлар. Чунки жанг бўлмагани учун мукофот ва нишон олиш, мансаб пиллапоясидан кўтарилиш имконияти кўлдан кетгани уларга ниҳоятда алам килган эди. (“Эчкига жон кайгуси, кассобга ёг кайгуси” деган маколни эсланг!).

Ана шундай осон таслим бўлган кишлоклардан бирининг аянчли такдири машхур киргиз ёзувчиси Тўлаган Косимбековнинг “Синган килич” романида (Турсунбой Адашбоев таржимаси, Тошкент, 1980) анча ишончли тасвирланган. Хар жихатдан ибратли бўлгани учун ана шу асарга бир қадар тўхталиб ўтайлик. Умри тугаб, парокандаликка юз тутган хонлиқдаги ўзаро киргинлар, чорасиз ўзбек ва киргизларнинг аччик қисмати, рус аскарларининг хунрезликлари роман саҳифаларида санъаткорона гавдаланиб, калбимиз ва шууримизни ром этади. Муаллиф уйдирмачилик йўлидан бориб, кўпдан-кўп тўқима образларга мурожаат этса-да, барибир, тарихий ҳақиқат мезонларидан чекинмайди. Унда биз камчисидан кон томган, захар, золим Скобелевнинг ёркин чизилган, пухта далилланган сиймосига дуч келамиз. Ёзувчи маҳорати туфайли багри тош генералнинг ёвуз кирдикорлари тасвирланган саҳифалар чинакам реалистик кудрат касб этади ва узок вақтларгача калбимизни ларзага солади. Келинг, яхшиси, шу ўринларни биргаллашиб ўқиб чиқайлик:

“Қор икки кун бўралаб ёғиб, эндигина тинган эди. Гўзал Фаргона водийси оқ харир кўйлак кийган келинчаққа ўхшайди. Хаво муздек. Отряд оппоқ қорда илондек чуваланиб келарди. (Бўёқлар зиддиятини қаранг: оқ қор ва қора илон. Кишлоқларга, тинч аҳолига ўлим олиб келаётган босқинчи аскарларнинг рамзий кийёфасини муаллиф усталик билан жонлантириб берганига қойил қолиш керак.— О.А.). Уларни Найман кишлогининг ахолиси кўлларини кўксига кўйиб кутиб олди. Холис ниёт белгиси сифатида хамма оқ белбоғ боғлаб олибди.

Генерал Скобелев Насриддин (Кўкон хони Худоёрхонинг ўғли — О.А.) билан ёнма-ён туриб тўплаган халойикни кўздан кечирди. Аламзада Насриддин зориқиб, “Қир” деган буйруқнигина кутарди. Соқоли кўксига тушган оксоқол қорга тиз чўқарқан, таъзим қилиб:

— Раҳм қилинлар, одамзоднинг фарзандлари,— деди. Тилмоч таржима қилди. Генерал мазах қилиб қулди. Чол ўша ҳолатда жавоб кутарди.

— А-га!— деди Скобелев.— Нима? Урушиб бўлдингларми?

— Кесатяпти,— деб тилмоч таржима қилди.

— Курук ердан ўт чикмайди. Нима қилайлик, ҳаёт тақозоси экан. Мана, тиз буқиб, кечирим сўраяпмиз. Кишлоқда чолу кампир ва ёш болалардан бошқа одам қолмаган. Эгилган бошни қилич қесмайди,— деди оксоқол.

— Нима?— деб бақирди Насриддин. У Скобелев тек турганини кўриб шаштидан тушди, тилмоч чолнинг гапини генералга аста тушунтирди.

— Бузуқиларни кечириш йўқ, қириб ташланлар,— деб буюрди генерал Скобелев.

Бир ёқдан солдатлар, бир ёқдан Насриддиннинг йигитлари халойикни ўртага олди. Одамлар ўзларини хар томонга ура бошлади. Шунда халиги оксоқол ҳамкишлоқларини инсофга чақирди.

– Фойдаси йўк. Жон талашманглар.– Барча жим бўлди. Насриддин биринчи бўлиб киличини сугурди. Хаш-паш дегунча кор конга бўялди. Навбат соколи кўксига тушган оксоколга келди.

– Унга тегма,– деди генерал Скобелев.– Мен уни бу ерда тирик колдираман. Энг яхши жазо шу...

Кишлоқ тўрт томондан куршалиб, хотинларнинг нолиши, гўдакларнинг йигиси ҳаммаёкни тутди. Зўравонлар кўлларига нима илашса олишди. Кош қорайганда уйлар хувиллаб колди, итлар ули тортиб, гингшиб изгишга тушди.

Энг охирида генерал Скобелев кишлоқда биронта тирик жон колмаслигини, уйларга, молхоналарга ўт кўйишни буюрди. Кишлоқда на ит колди, на ёнгиндан қочиб дарахтга тирмашган мушук колди.

Жазоловчилар отряди ўлжани юклаб, молни хайдаб йўлга тушди. Кишлоқдан бурксиган қуюнди ва қон хидию бир чеккада оппоқ соқолидан қон аралаш ёш томайган ёлғиз қол колди”.

Дахшатли тасвир! Ёзувчи воқеаларга аралашиб, шархлаб ўтирмайди. Бечора оксокол қол ҳам, шафқат қутиб оқ белбоғ боғлаб олган одамлар ҳам, золим Скобелев ҳам, ундан қилишмайдиган югурдақ Насриддин ҳам бир-икки қизги воситасида қонли, аниқ гавдаланади. Ёзувчининг холис, совуққон нигоҳида шафқатсизлик бор. У қиргин манзараларини синчковлик билан суратлантирар экан, турли деталлар, тафсилотларни ўринли қўллай боради. Парчани ўқир эканмиз, хотинларнинг қоласи, қирқираб йиглаётган гўдаклар қарёдини эшитиб сесканиб кетамиз, ули тортиб гингшиган итлар, ёнгиндан қочиб дарахтларга тирмашган мушуқлар кўз ўнгимизда аниқ қонланиб, фожиани бўрттириб кўрсатади. Муаллиф қор босқинчилари ҳақида бир оғиз ёмон гап айтиб, ҳақоратомуз, қоғуя сўзлар ишлатиб ўтирмайди. Бу қазифани генерал ва аскарларнинг қилмиши, ҳатти-ҳаракатларининг ўзи яхши бажаради.

Мустамлақачиларнинг ёвуз қиёфасини, қиргин ва ўлим уругини сепиб, юртни қандай қонга қотиргани ҳақида яққол тасаввур беради. Ёзувчи оқик айтмаган, аммо қўзда тутган босқинчи қўшинга қисбатан беадад нафрат қисси ўқувчи қалбига беихтиёр қўчиб ўтади. Тарихчи олимларимиз ва ҳуқмрон мафқура оғиз қўпиртириб мақтаган “ихтиёрий қўшилиш” қай тарзда амалга оширилганини қис этгақ, бояғи нафрат туйғуси икки қисса қучаяди. Энди унинг тиги мустамлақачилар билан бирга уларнинг содиқ югурдағига, қимоячиларига айқаниб, ҳақиқатни яшириб қелган маддох мафқура тўтиқушларига ҳам қаратилади. Босқинчи қўшиндан меҳр-шафқат қутиб алданган бечора ҳалойиқнинг ақчик қисматиға қаттиқ ачинамиз. Ҳалқимизда “Тиз қўқиб яшагандан қўра тик туриб ўлган яхши!” деган мақол бор. Юқоридағига ўхшаб ҳор-зорликда беҳуда ўлгандан қўра мардона қурашиб шақид бўлган афзал эмасми?..

Мен Ошоба қишлоғида бўлган эмасман. У ердағи одамларни, Ватан мустақиллиғи йўлида азиз қонларини аямаган фидойи қахрамонларнинг қорислари – набиралари, эвара, қевараларини ҳали қўрганим йўқ. Аммо олис аждодларимизнинг эрксевар руқини, қасоратини бағриға қойлай олган ошобалиқлар Турқистондағи қахрамон қишлоқлардан бирида тугилиб-ўсганлиқлари билан ҳар қанча фахрланса арзийди деб қиламан.

Тўғри, бу қишлоқдағи қанг ҳал қилувчи аҳамиятға молик бўлган эмас. У дахшатли қиргинларнинг қичик бир томқиси, ҳолос. Аммо тоғ одамларининг қасорати, мардлиғи, эрксеварлиғи тақсинға сазовор. Улар ҳақида қўшиқлар тўқилса, йирик асарлар ёзилса арзийди.

Биз рус ҳалқидан тарихни қандай ардорқлашни ҳам ўрганишимиз зарурға ўхшайди.

Улар мўгуллар устидан козонилган галаба шарафига Куликово майдонида улкан ёдгорликлар тиклаб қўйишган. Бородино жанги хотираси учун мухташам обидалар ўрнатишган. Севастопол мудофасини жонлантирувчи панорамалар барпо этишган. Бу жойлар кадамжога, зиёратгоҳга айланган.

Ўзбекистонда эса миллий гуруримизни юксалтирадиган бундай обидалар қуриш, афсуски, хануз ҳеч кимнинг ҳаёлига ҳам келгани йўқ. Бунинг ўрнига биз бутунлай бошқа манзараларни қўрамиз. Азим Самарканд остонасида – Чўпонота тепаликларида чор боскинчи аскарларига қўйилган улкан обида ҳамон савлат тўкиб турибди. Неча бор гап-сўз бўлганига карамай, уни бузиб ташлайдиган марди-майдон негадир топилмаяпти. Мен бу ёдгорлик Ватан мустақиллиги йўлида қурашиб халок бўлган инсонлар, улуг аждодларимиз хотирасини топташ, уларга нисбатан қилинган жуда катта ҳурматсизлик деб биламан. Айни замонда ўлкамизнинг бирон-бир бурчагида – на Тошкентда, на Самарканд, на Кўкону Хевада боскинчиларга бўйин эгмасдан, тиз чўкиб яшашдан қўра мардона ўлимни афзал қўрган фидойи қахрамонлар хотирасига қўйилган бирон-бир ёдгорлик ёки оддийгина лавҳа борлигидан хабарим йўқ. Нега биз уларни эсламаймиз, эъзозлаб, бошимизга қўтармаймиз?! Шу оддий инсоний бурчни, эзгу вазифани бажариш учун йиллаб бошқа жойдан буйруқ, фармон кутиб қўл қовуштириб яшашимиз керакми?!

Ватан озодлиги, Туркистон мустақиллиги йўлида қурашиб халок бўлган фидойиларни юртимиз қахрамонлари сифатида улуглаш биз учун ҳам қарз, ҳам фарз ҳисобланади. Ҳар бир қишлоқ ва шаҳарда уларга ёдгорликлар тикланиши, уларнинг порлоқ хотираси эъзозланиши шарт. Балки, бу эзгу ишни биринчи бўлиб ошобаликлар бошлаб беришар? Ҳар ҳолда бу жасур тоғ қишлоғида – қахрамон аждодлар яшаган муқаддас масканда Озодлик хайкали тикланишига ишонгим келади.

Рус боскинчи қўшинига қарши мардона қурашган ва таслим бўлмаган Ошоба қахрамонларининг жасорати тарих дарсликларида ёритилиши, ёш авлодни Ватан мустақиллигини, эркини баланд тутувчи мард, жасур, жанговар қишлоқ килиб тарбиялашда намуна сифатида олиниши зарур. Уларнинг юксак жасорати ана шундай ардоқланишга ҳар жихатдан лойиқ.

Бугун жумҳуриятимиз мустақилликка эришган қутлуг айёмда ошобалик шаҳидлар руҳи олдида таъзим қиламан. Уларнинг пок руҳи Оллоҳ марҳаматига сазовор бўлсин. Омин!

Ортиқбой Абдуллаев